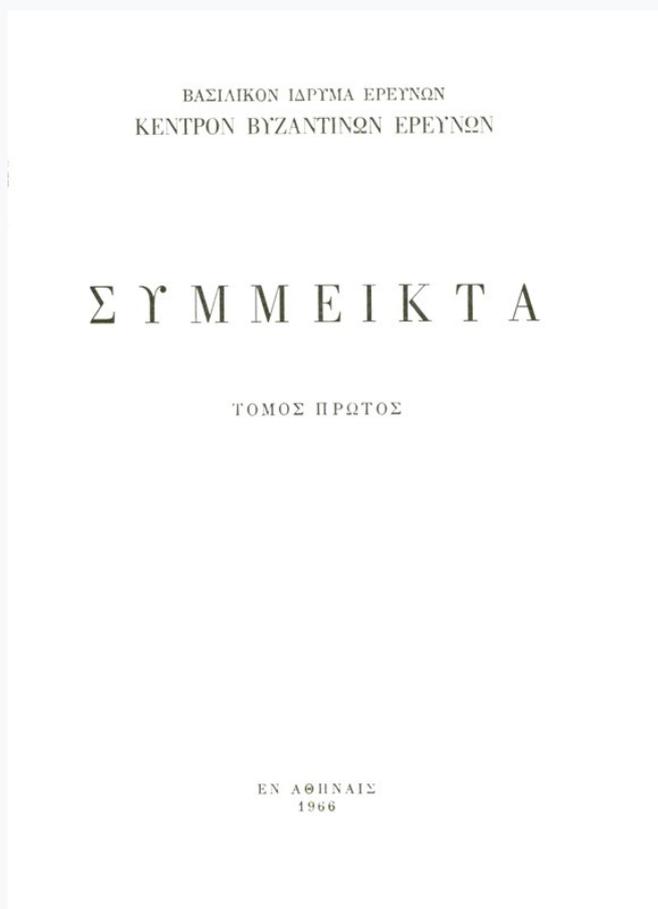

Byzantina Symmeikta

Vol 1 (1966)

SYMMEIKTA 1

Προλεγόμενα

Δ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ

doi: [10.12681/byzsym.550](https://doi.org/10.12681/byzsym.550)

Copyright © 2014, Δ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ZAKYTHINOS Δ. Α. (1966). Προλεγόμενα. *Byzantina Symmeikta*, 1, 5–10. <https://doi.org/10.12681/byzsym.550>

Π Ρ Ο Λ Ε Γ Ο Μ Ε Ν Α

Ὁ παρὼν πρῶτος τόμος τῶν Συμμείκτων τοῦ παρὰ τῷ Βασιλικῷ Ἰδρύματι Ἑρευνῶν λειτουργοῦντος Κέντρου Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν συντάσσεται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ. Προβλέπεται ὅτι θὰ ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλοι τόμοι. Ὅμως διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου τούτου δὲν πρόκειται νὰ προστεθῇ εἰς τὰ ἤδη ὑφιστάμενα ἐν ἐπὶ πλέον Βυζαντινολογικὸν περιοδικόν. Πρῶτον, διότι τὸ δημοσίευμα τοῦτο, ὡς ἔχει προγραμματισθῆ, δὲν θὰ ἐκδίδεται κατὰ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα, καὶ δεύτερον, διότι δὲν θὰ εἶναι κατ' ἀρχὴν ἀνοικτὸν εἰς τὰς ἔξωθεν συνεργασίας· ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν μελῶν τοῦ Κέντρου θὰ περιλαμβάνη ἐκείνας μόνον τὰς συμβολάς, αἵτινες θὰ ἀναφέρονται εἰς τὰ ἐκάστοτε διεξαγόμενα μεγάλα, ὁμαδικὰ καὶ κοινὰ ἔργα. Κατὰ ταῦτα σκοπὸς τοῦ διὰ τοῦ μετὰ χειρὸς τόμου ἐγκαινιζομένου δημοσιεύματος εἶναι ἢ ὑπὸ τῶν μελῶν τοῦ Κέντρου δημοσίευσις ἐπὶ μέρος μελετῶν, συμβαλλουσῶν εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ συναγομένου ὕλικου, εἰς τὴν διευκρίνησιν τῶν προβλημάτων, εἰς τὴν μελέτην τῶν θεσμῶν ἐπὶ τῷ τέλει τῆς προπαρασκευῆς καὶ τῆς προαγωγῆς τῶν μειζόνων δημοσιεύσεων. Οὐχὶ σπανίως θὰ περιλαμβάνονται μελέται, ἀμέσως συνδεόμεναι μετὰ τῶν μνημονευθέντων γενικῶν ἔργων, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι λόγῳ τῆς φύσεως ἢ τῆς ἐκτάσεώς των δὲν θὰ ἔχουν τὴν θέσιν των εἰς τὰς δημοσιεύσεις ταύτας.

Τὸ Κέντρον Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν ιδρύθη διὰ πράξεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν τῆς 11 Μαΐου 1960, ἤρχισε δὲ λειτουργοῦν τὴν 1 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ὑποτυπώδη πυρῆνα καὶ κατὰ τινα τρόπον πρόδρομον τοῦ Κέντρου ἀπετέλεσεν ἡ «Ἐπιτροπὴ διερευνήσεως, φωτογραφήσεως καὶ καταλογογραφήσεως τῶν ἐν δημοσίαις Βιβλιοθήκαις,

μοναστηριακοῖς ἰδρύμασι καὶ ἰδιωτικαῖς συλλογαῖς ἀποκειμένων δημοσίων κλπ. ἐγγράφων τοῦ Βυζαντίου». Αὕτη, συσταθεῖσα ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος ἐπιχορηγουμένων ἐρευνῶν καὶ ἀπαρτισθεῖσα ὑπὸ τῶν κυρίων Μανούσου Μανούσακα, Ἰωάννου Καραγιαννοπούλου, νῦν τακτικῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, καὶ τοῦ ὑποφαινομένου, διεξήγαγε τὰς πρώτας παλαιογραφικὰς ἐρεῦνας ἐν Πάτμῳ, ἐν Ἀθήναις, ἐν Μετεώροις, ἐν Κρήτῃ, ἐν Κοζάνῃ κ.ἄ. Διὰ τῆς ἀπὸ 8 Φεβρουαρίου 1961 ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἰδρύματος ἢ ἐν λόγῳ Ἐπιτροπῇ προσηρτήθη εἰς τὸ ἡμέτερον Κέντρον.

Εἰς τὰ διαφέροντα τοῦ Κέντρου ὑπάγονται αἱ Βυζαντιναὶ σπουδαὶ ἐν τῷ συνόλῳ, ἢ Ἱστορία, ἢ Φιλολογία, ἢ Ἀρχαιολογία, αἱ Τέχναι καὶ ἐν γένει πᾶσαι αἱ πολιτικαὶ καὶ πολιτιστικαὶ ἐκδηλώσεις τοῦ Βυζαντίου. Ἐκ τῶν καταστατικῶν κανόνων οὐδεὶς περιορισμὸς ὑφίσταται εἰς τὸν χῶρον τῆς ἐρεῦνης, οὔτε εἰδολογικὸς οὔτε χρονικὸς. Πάντως εἰς μέγας κλάδος τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν, ἢ Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία καὶ Τέχνη, δὲν ἀπετέλεσε μέχρι τοῦδε ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας διερευνήσεως οὔτε ἀναμένεται ὅτι θὰ ἀποτελέσῃ εἰς τὸ μέλλον. Αἱ περὶ τὴν Ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν Τέχνην σπουδαὶ θεραπεύονται ἐν Ἑλλάδι ἐξόχως διὰ τῶν ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις ἰδρυμάτων, διὰ τῶν κεντρικῶν καὶ περιφερειακῶν ὀργάνων τῆς ἀρμοδίας κρατικῆς ὑπηρεσίας, διὰ τῶν μουσείων καὶ διὰ τῶν γεραρῶν ἐπιστημονικῶν ἐταιρειῶν. Τοῦναντίον ἄλλοι κλάδοι τῆς ἐρεῦνης παρουσιάζουν κενὰ καὶ ἐπεῖγον εἶναι νὰ τύχουν ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Καὶ τὴν προσοχὴν πρὸς αὐτοὺς μάλιστα ἐστρέψαμεν.

Ἡ σημερινὴ σύνθεσις τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ δεικνύει ἐν τινι μέτρῳ καὶ τὰς ῥοπὰς τῆς ἐρεῦνης. Ἐκ τῶν ἐξ ὑψηροτέρων ἐρευνητῶν δύο εἶναι φιλόλογοι καὶ παλαιογράφοι καὶ τέσσαρες ἱστορικοί. Οἱ δύο φιλόλογοι ἠσχολήθησαν περὶ τὴν παράδοσιν τῶν κειμένων. Οἱ τέσσαρες ἱστορικοί, πρὸς τοῖς ἄλλοις, εἰδικεύθησαν εἰς τὴν Βυζαντινὴν Διπλωματικὴν καὶ τὴν παλαιογραφίαν τῶν δημοσίων, πατριαρχικῶν καὶ ἰδιωτικῶν ἐγγράφων. Εἰδικώτερον εἰς τούτων ἀσχολεῖται περὶ τοὺς θεσμοὺς καὶ τὴν σφρα-

γιδογραφίαν, εἰς περὶ τὰς Βυζαντινοσλαβικὰς πολιτικὰς καὶ πολιτιστικὰς σχέσεις καὶ τρίτος περὶ τὰς Βυζαντινοτουρκικὰς καὶ Ἑλληνοτουρκικὰς. Τὸ Κέντρον ἔχει τὴν εὐχέρειαν νὰ ἀναθεωρῇ τοὺς προσανατολισμοὺς καὶ νὰ ἀνακαινίσῃ τὴν σύνθεσιν τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθῇ ὅτι παρὰ τῷ Κέντρῳ Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν δύο μεμονωμένοι ἐρευνηταί, ἐνισχυόμενοι ὑπὸ τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν, ἐργάζονται ὁ μὲν εἰς εἰς τὴν παρασκευὴν κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ ἱστορικοῦ Λέοντος τοῦ Διακόνου, ὁ δ' ἕτερος εἰς θέματα τῶν Ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων.

Πλὴν τῶν ἀτομικῶν ἐργασιῶν, τὰς ὁποίας οἱ ἐν τῷ Κέντρῳ ὑπηρετοῦντες συνεργάται προάγουσιν αὐτοτελῶς, ἤδη ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ προγραμματισθοῦν μείζονά τινα ἔργα καὶ νὰ καταστρωθοῦν μείζονες δημοσιεύσεις. Τὰ ἔργα ταῦτα ἀνήκουν κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν κύκλον τῶν *Instrumenta Studiorum*, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὡς ἡ ὑποδομὴ τῶν ἐπιμέρους ἐρευνῶν καὶ τὰ ὁποῖα προσιδιάζουσιν εἰς τὰ ὁμαδικὰ ἐγχειρήματα, εἶναι δὲ τόσον ἐπείγοντα εἰς τὸν ἀνακαινιζόμενον κλάδον τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν.

Τὰ ἀπασχολήσαντα κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἑξαετὲς διάστημα τὸ ἡμέτερον Κέντρον ὁμαδικὰ ἔργα ἀναφέρονται εἰς παλαιογραφικὰς καὶ ἀρχειακὰς ἐρεῦνας καὶ εἰς ἐρεῦνας περὶ τὴν Βυζαντινὴν Χρονογραφίαν. Ἡ ἐν Πάτμῳ ἱερὰ Μονὴ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, σεπτὸν καθίδρυμα τῶν Βυζαντινῶν χρόνων καὶ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, ἐκ τῶν πρώτων προσείλκυσε τὴν προσοχὴν μας. Αἱ συστηματικαὶ ἐρευναι ἐν τῇ πλουσιωτάτῃ βιβλιοθήκῃ χειρογράφων καὶ τῷ ἀρχεῖῳ διπλωματικῶν κειμένων, ἀρξάμεναι κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1960 ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης Ἐπιτροπῆς, συνεχίζονται ἀνελλιπῶς μέχρι σήμερον. Καρπὸς τῶν ἐργασιῶν τούτων θὰ εἶναι ἡ παρασκευὴ νέου, ἐπιστημονικῶς ἀρτίου καὶ κατὰ τὰς νεωτέρας μεθόδους συντεταγμένου καταλόγου τῶν χειρογράφων καὶ ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῶν παντοίων ἐγγράφων : ἐγγράφων τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν δημοσίων λειτουργῶν τοῦ Βυζαντίου, ἐγγράφων ἰδιωτικῶν, πατριαρχικῶν καὶ ἐκκλησιαστι-

κῶν, ἐγγράφων τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ τῶν Μεταβυζαντινῶν χρόνων, ἐγγράφων Λατινικῶν, Τουρκικῶν, Ῥωσικῶν, Βλαχικῶν κλπ. Ταῦτα πάντα μετὰ τῶν ἀπαραιτήτων ὑπομνημάτων καὶ πινάκων καὶ πλουσιωτάτου φωτογραφικοῦ ὑλικοῦ.

Ὡς ἦτο φυσικόν, αἱ μοναστηριακαὶ βιβλιοθῆκαι τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀληθοῦς κιβωτοῦ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ἔτυχον παρ' ἡμῖν τῆς δεούσης προσοχῆς. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1962, ὅτε ἐπεχειρήθη ἡ πρώτη ἀποστολή, μέχρι σήμερον οἱ ἡμέτεροι συνεργάται ἐπισκέπτονται καθ' ἕκαστον ἔτος τὰς Ἀθωντικὰς μονὰς καὶ ἀποκομίζουσι ἐκεῖθεν πολύτιμον ὑλικόν. Αἱ μοναὶ Βατοπεδίου, Γρηγορίου, Δοχειαρίου, Ἐσφιγμένου, Ζωγράφου, Ἰβήρων, Καρακάλλου, Κουτλουμουσίου, Ξενοφῶντος, Ξηροποτάμου, Παντελεήμονος, Παύλου, Σίμωνος Πέτρας, ἐξόχως δὲ αἱ μοναὶ Διονυσίου καὶ Κασταμονίτου ἠνοιξαν εἰς αὐτοὺς φιλοξένους τὰς πύλας των. Εἶναι εἰσέτι πρόωρον νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τῶν συγκεκριμένων ἐπιτευγμάτων τῶν Ἀθωντικῶν ἀποστολῶν. Τοῦτο μόνον ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα, ὅτι τῶν Βυζαντινῶν διπλωματικῶν κειμένων τῆς Μονῆς Διονυσίου, τῶν ὁποίων κατάλογος παρέχεται ἐν τῷ παρόντι τόμῳ (κατωτέρω, σελ. 257 κέ.), παρεσκευάσθη ἡ ἔκδοσις ὑπὸ συνεργάτου τοῦ Κέντρου.

Ἡ Βυζαντινὴ Χρονογραφία εἶναι ἐγχείρημα ἐξαιρετοῦ σημασίας διὰ τὰς Βυζαντινὰς σπουδὰς. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐξεδόθη τὸ ἀνεπαρκὲς καὶ σήμερον πεπαλαιωμένον ἔργον τοῦ Ed. Muralet, *Essai de Chronographie Byzantine* (1855, 1871/1873), οὐδεμία κατεβλήθη προσπάθεια διὰ τὴν σύνταξιν γενικοῦ ἔργου Βυζαντινῆς Χρονογραφίας καὶ Χρονολογίας. Τὰ μεταγενέστερα συγγράμματα, τὰ *Regesten* τοῦ Franz Dölger, τὰ *Regestes* τοῦ V. Grumel, ὡς καὶ ἡ *Chronologie* τοῦ τελευταίου, πολυτιμώτατα καθ' ἑαυτά, ἐν συγκεκριμένῳ μόνον χώρῳ συνέβαλον εἰς τὴν διευκρίνησιν χρονολογικῶν προβλημάτων τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας. Ὅθεν ἡ σύνταξις γενικοῦ χρονογραφικοῦ ἔργου ἀποτελεῖ ἐπείγον αἷτημα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης.

Ἔχομεν τὴν συνείδησιν ὅτι ἡ νέα Βυζαντινὴ Χρονογραφία, ἔργον δυσχερέστατον καὶ μακρᾶς πνοῆς, προϋποθέτει δυνάμεις

μείζονας τῶν ἡμετέρων. Ἀναζητοῦντες λύσεις, αἴτινες θὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἀύξησιν τῶν δυνάμεων τούτων, προάγομεν τὸ ἔργον, βελτιοῦντες τὰς μεθόδους καὶ συμπληροῦντες τὸν προγραμματισμόν. Συμφώνως πρὸς τὰ μέχρι τοῦδε θεσπισθέντα, τὸ μελετώμενον ἔργον δὲν θὰ εἶναι ἀναχώνευσις καὶ ἀνακαίνισις τοῦ βιβλίου τοῦ *Muralet*, ἀλλ' ἐξ ὑπαρχῆς καταρτισμὸς νέου συγγράμματος, ἀνεξαρτήτου τῶν παλαιότερων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν καὶ τῆς διεθνοῦς βιβλιογραφίας. Θὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἀπὸ τοῦ ἔτους 324 μέχρι τοῦ ἔτους 1453. Εἰς ταύτην θὰ περιληφθοῦν γεγονότα τῶν Ἑλληνικῶν Κρατῶν, ὅσα ἰδρῦθησαν ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ Βυζαντίου : τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας, τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος, τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου καὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου. Κατ' ἐξαιρέσειν θὰ τύχουν μνείας καίριά τινα γεγονότα τῆς Ἱστορίας τῆς Λατινικῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν λαῶν, μετὰ τῶν ὁποίων οἱ Βυζαντινοὶ ἤλθον εἰς συνάφειαν.

Ἡ νέα Βυζαντινὴ Χρονογραφία θὰ ἀναφέρεται μὲν κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν Πολιτικὴν Ἱστορίαν, θὰ περιλαμβάνη δ' ὅμως θέματα τοῦ καθ' ὅλου βίου τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τὸ καταρτισθὲν γενικὸν διάγραμμα τὰ θέματα καθωρίσθησαν ὡς ἀκολούθως : Α'. Φυσικὰ φαινόμενα. Β'. Πολιτικὴ Ἱστορία. Γ'. Δημόσιος Βίος. Δ'. Κοινωνικὸς Βίος. Ε'. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία. ΣΤ'. Πνευματικὸς Βίος. Ζ'. Γεγονότα τῆς Ἱστορίας τῶν λαῶν, μεθ' ὧν τὸ Βυζάντιον ἔρχεται εἰς σχέσεις (κατ' ἐπιλογὴν)¹.

Ταῦτα εἶναι τὰ γενικὰ καὶ ὁμαδικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔχει προγραμματίσει καὶ διεξάγει τὸ Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν. Ὁ παρὼν τόμος τῶν Συμμεικτων καὶ οἱ μέλλοντες νὰ ἀκολουθήσουν σκοπὸν ἔχουν νὰ προλειαίνουν τὸ ἔδαφος καὶ κατὰ τινα τρόπον νὰ ἀποταμιεύουν προσωρινῶς, ἐνίστε δὲ καὶ ὀριστικῶς, τὸν καρπὸν τῆς μελέτης.

1. Λεπτομερείας περὶ τῶν κατ' ἔτος συντελουμένων ἔργων καταχωρίζομεν εἰς τὰς Ἐκθέσεις πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν (ἐλληνιστὶ καὶ ἀγγλιστί), ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν, τόμ. 3 (1961), σελ. 72-93· τόμ. 4 (1962), σελ. 58-79· τόμ. 5 (1963), σελ. 68-89· τόμ. 6 (1964), σελ. 72-97· τόμ. 7 (1965), σελ. 78-93.

Παραδίδοντες τὸ πρῶτον τοῦτο τεῦχος εἰς τὸν ἀναγνώστην, ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν εὐχὴν, ὅπως συγγράμματα γενναῖα καὶ χρήσιμα ἴδουν τὸ φῶς κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν εἰς ἡμᾶς ἀμέριστον ὑποστήριξιν καὶ τοὺς ἐν τῷ Κέντρῳ διακονοῦντας ἀγαπητοὺς συνεργάτας, εἰς τὸν μόχθον τῶν ὁποίων ἀποκλειστικῶς ὀφείλεται καὶ τὸ παρὸν καὶ τὰ διεξαγόμενα λοιπὰ ἔργα.

ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ